

Alm Az elit cinizmusa

Slobodan Milosevic: ha a hajam ismerné a szándékaimat, levágnám

Előzmény: Népszabadság, 1999.04.10. E.I.: Új világrend küszöbén

A Népszabadság nemrégiben, a múlt héten két ellentmondó elemzést is közölt a jugoszláv helyzetről. Konrád György (április 6.) képlete igen egyszerű: a hajdani Jugoszlávia egy kis paradicsom volt, ahol a népek félretették évezredek sérelmeiket, és együtt szálltak szembe Hitlerrel, majd Sztálinnal. A történelem eme ritka porcelánboltjába tört be – Konrád szerint – a Nyugat rinocérosza, amikor felkarolta a – Konrád által láthatóan lenézett – nemzeti önállósodási törekvéseket. Nemzet és nemzet között ugyanis Konrád nem lát különbséget, bár helyenként, kelletlenségtől remegő hangon, elismeri Milosevic kisebb hibáit is. Következtetései nem helytelenek, de nem is újak: az erőszak csak újabb alap a jövőbeli bosszúra, „katonai fenyegetéssel nem lehet demokráciát csinálni. Az érintett nemzeteket kölcsönösen érdekeltté kell tenni a rendezésben” – zárja sorait.

Ez igaz, Konrád mondandója azonban így sem több egy átlagos, balos szimpátiájú nyugati értelmiségi pasztellszínű csetlés-botlásainál. Nem kell csodálkozni: Konrád jelenleg egy berlini művészeti szervezet elnöke, nyilván nyugati vevőkörnek dolgozik. Helyesli Magyarország NATO tagságát, mert – és ebben talán igaza van – a jövőben elkelhet a védelem. Azt is jól látja, hogy a rambouillet-i tárgyalásokon ultimátumszerűen beigért koszovói NATO-megszállás nem volt zseniális ötlet. „Nem lehetett volna számításba venni azt a tényt, hogy ez a (Milosevic-) kormány, akár milyen is róla a polgárok véleménye, a nemzeti szuverenitást képviseli, és külföldi hatalmak által történő megaláztatását a lakosság sajátjaként éli át?” – kérdezi. Ebben sajnos ismét igaza van. Lett volna más lehetőség is, például az orosz közreműködéssel kialakítható békefenntartó erő.

április 10

Eörsi István véleménye (április 11.)*

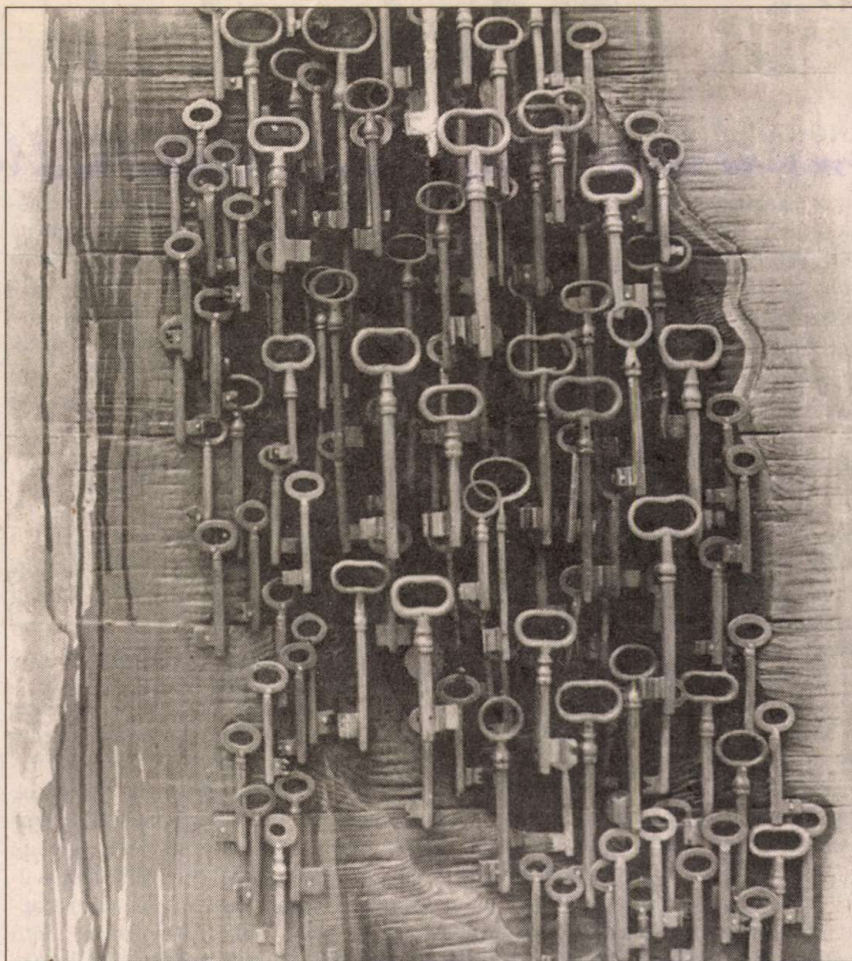
sokkal árnyaltabb, mint Konrád Györgyé. Jugoszlávia problémáját Eörsi annak megalakulásából eredezteti. Nevezetesen abból, ahogyan az igen eltérő háttérű délszláv népeket egy országba terelte a versailles-i béke ad hoc külpolitikai kényszere. „Az első világháború után” – írja – „különbféle nyelvű, vallású, gazdasági fejlettségű, kultúrájú, történetű népeket csaptak egy fazékba.” Jugoszlávia a negyvenes évekre azonban már de facto dezintegrálódott, és csak a jaltai rendszer külső nyomása tudta újabb negyven évre úgy-ahogy stabilizálni. A Szovjetunió széthullásával azonban megszűnt a külső nyomás, elkerülhetlenné vált Jugoszlávia fel-

bovlása. „Nem a Nyugat karolta fel... a dezintegratív tendenciákat” – írja Konráddal szemben Eörsi – „hanem maga Milosevic segítette elő ezt a folyamatot elképesztően rövidlátó politikájával. 1989–1990-ben megszüntette Koszovó autonómiáját, és ezzel kihúzta a talajt a megegyezésre törekvő, mérsékelt albán politikusok lába alól.”. Eörsi helyesen látja, hogy a Nyugat eleinte támogatta Milosevicet, és csak akkor vált érzékennyé az albánok emberjogi problémáira, mikor a majd egymillió albán menekült valóságos veszélyként jelent meg az EU látóhatárán. „Csak nagyon korlátozott a hitele annak az érzékenységnek, mely feljajdul a koszovói albánok kín szenvedése láttán, de semmit sem tesz a tibetiekért vagy a palesztinokért” – írja Eörsi, és ebben mélyen egyet lehet érteni vele. Azt is belátja, hogy a nemzeti önrendelkezéssel még nem bíró népeket hiába kényszerítik integrációra. Ilyen egyesülésre – lásd az EU példáját – csak a szuverén államok képesek, és csakis önkéntes alapon. A mostani NATO-beavatkozást Eörsi erkölcsileg elkerülhetetlennek tartja, bár erős kétségei is vannak: „El sem tudom képzelni, miért gondolták a NATO-hadműveletek tervezői, hogy a repülőterek szétbombázása megátolja a megszárlásokat, a lakóhelyek felgyújtását, az életben hagyott albánok iratainak megsemmisítését és kituszkolásukat az országból. A megszárláshoz elég a kézigránát, a géppisztoly, a szurony, sőt a kés is”. Ami fontosabb, Eörsi észreveszi a párhuzamot: a hidegháború utáni egypólusú világban hatalmi koncentráció jött létre mind katonai, mind gazdasági vonalon. A nagyvállalatok

már a nemzeti államok fölé próbálnak nőni, és fennáll a veszély, hogy az új világrendben „az emberiség távlati érdekeinek rovására a leggazdagabbak és legerősebbek pillanatnyi érdekei” fognak érvényesülni. A felismerés Eörsitől még akkor is szép teljesítmény, ha közben a nemzeti államot továbbra is a bornírt provincializmus bosszantó forrásának tartja. E felesleges túlzástól eltekintve Eörsi cikkét – szemben Konrádéval – intellektuálisan becsületes írásnak találok, melyet érdemes elolvasni.

A népirtásokban van azonban egy elem, melyet sem Eörsi, sem Konrád nem említ, és amelyet a hatalmi elit cinizmusának nevezhetnénk. A Human Rights Watch emberjogi szervezet a múlt hónapban tette közzé elemzését az öt év előtti ruandai megszárlásról, melyben félmillió embert, közte a tutszi kisebbség mintegy háromnegyedét irtották ki. A megfigyelők akkor többnyire az „évezredek gyűlölködésére” és az államhatalom kudarcára hivatkoztak. „A ruandai népirtás alapja – szögezi le ezzel szemben a mostani elemzés – egy modern elitcsoport tudatos döntése volt, amely hatalma megtartásának érdekében félelmet és gyűlöletet terjesztett”. A ruandai államhatalom korántsem volt csődben. Éppen ellenkezőleg: gyilkosokat képzett ki, szerelt fel, és kitartó kampányokat folytatott olyan közösségekben, ahol generációk óta együtt, gyakran háztartásban éltek a hutuk és a tutszi. Ennek ellenére a Human Rights Watch csoport meg van győződve arról, hogy egy korai ENSZ-fellépés, esetleg egy kisebb katonai fenyegetés megállíthatta volna a folyamatot, mielőtt vér folyt volna. Félelmetes az analógia a jugoszláv helyzettel. Saját magam 1992 táján találkoztam először a milosevici propagandával. Egy kétoldalas röplap formájában, amely a szerb történelmet írta át, közérthető, szépséges angolságú mondatokká. „Az albánok 1945 után jöttek Koszovóba, most már hazamehetnek” – írták. El is dobtam volna az egész, de – mincképpen tagadjam gyengeségem – kíváncsi voltam, írnak-e egyáltalán a magyarokról. Nem írtak sokat. Mindössze annyit, hogy a magyarok 1956 után menekültek a Vajdaságba, most

Reagálás a 10. április 11. napján és Eörsi István Népszabadságban megjelent cikkére, a

már hazatérhetnek ők is... Ezek után persze részletesen átolvastam az egészet. *Goebbelsi* mélységű munka volt. A szerbek mindenütt szabad farmereknek, demokratikus, szabadságvágyó embereknek, és mindenekelőtt áldozatoknak voltak feltüntetve. Szemben a horvátokkal, akik jobbágyok, a *Habsburgok* lakójai, majd fasiszta gyilkosok voltak. Ilyen léptékű történelemátíráshoz persze szakemberek kellene. A Szerb Köztársaság Tudományos és Művészeti Akadémiája emlékezetem szerint 1986 tájékán tette közzé azt a kötetet, melyből ezek az épületes gondolatok származnak. Szerkesztője az a *Dobrica Cosic* volt, akit későbbi jugoszláv államelnökként sokan mérsékelt politikusnak tartottak – persze Milosevichez képest lehet, hogy az is volt. A propagandát a szerbek által dominált jugoszláv államgépezet a nyolcvanas évektől kezdve nagy erővel terjesztette. A sors úgy hozta, hogy azóta elég sok szerb értelmiséggel kerültem kapcsolatba, és talán ha egyetlen egyre emlékszem csak, aki legálább szóban elhatárolódott a nagyszerb

gondolatoktól. Lehet, hogy tévedek, de – szemben **Eörsi Istvánnal** – úgy látom, hogy a Milosevic rendszerének nem rövidlátású tévedése, hanem alapvető lényege a folyamatos, goebbelsi propaganda.

Milosevic – szemtanúk szerint – patológikus lelkialkat, aki csak félmondatokban beszél, ha egyáltalában hajlandó kommunikálni. „Ha a hajam ismerné a szándékaimat, levágnám” – idézik. A második vonal sem sokkal szebb látvány. *Vuk Draskovic* misztikus nacionalista, *Vojislav Seselj* feketeharű csetnikjeinek élén maga is könyéig benne van az etnikai tisztogatásokban, akárcsak *Zeljko Raznjajevic* Arkan kapitány, akiknek Tigris-különítményét videoklipeken reklámozzák a belgrádi NATO-ellenes rockkoncerteken. A szerb elit kemény magját valószínűleg továbbra is a Milosevic köré csoportosuló privatizációs kliensek alkotják. Milosevic családja is igen tekintélyes vagyonnal rendelkezik. A NATO bombázásai utólagos erkölcsi igazolást szolgáltatnak ennek a korrumpált elitnek, a nép pedig engedelmesen zárja

sorait a diktátor körül. Ha a szövetséges bombázások nem törték meg *Szaddám Huszein* nimbuszát, Milosevicnek sincs mitől tartania. És abban sem kételkedem, hogy Milosevic az utolsó pillanatig megpróbálja majd kijátszani az orosz kártyát, fokozva ezzel a világháborús veszélyt. Oroszországban egy másik hatalmi elit cinizmusa ugyanis a pánszláv színekben pompázó nagyhatalmi nosztalgiát próbálja már évek óta eladni egy másik, ugyancsak végsőkig elszegényedett tömegnek. *Jelcin* furtonfurt a baráti szerb népről beszél, pedig hát *Tito* óta kevesen törtek még több borsot az orosz medve orra alá. De történelmileg bármilyen neveltséges és értelmetlen is a szerb–orosz kapcsolat, nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy enélkül már az első világháború sem lett volna.

Zoran Djindjic szerb demokratikus politikus figyelmeztet, hogy a bombázások után egy elszegényedett ország marad, amelyikben nem lehet majd gáttat vetni a nacionalizmus túlzásainak (Frankfurter Rundschau, április 9.). A demokratikus értékeket ugyanis a szerbek addigra majd éppen a NATO bombáira hivatkozva fogják visszautasítani. Ehhez hozzátenném, hogy Kis-Jugoszlávia legbékésebb és legkívánatosabb részei éppen a magyarok vidékei. A Vajdaság lakói tehát elsősorban ezért vannak veszélyben, nem pedig a magyar NATO-tagság miatt. Remélem van olyan forgatókönyv is, amely felkészül arra, hogy a délvidéki magyaroknak esetleg menekülniük kell. Ugyan nincsenek ilyen jelek, de az ideológiai vágányok sajnos le vannak fektetve. A NATO védelme már csak ezért is sokat jelenthet. De tudni kell – hangsúlyozza az International Herald Tribune (április 9.) – hogy a nagyhatalmak nem tudnak hosszú ideig védelmi ernyőt tartani minden válságóc fölé. A jövőben Magyarországnak és Szerbiának korrekt és jó szomszédként kell majd együtt élnie, és remélem, ezt minél többen megérthetjük még. Addig azonban fel kell készülnünk minden eshetőségre, minimum arra, hogy a délvidéki háború újabb bűnözői hullámot dob majd át a határon. Képes lesz-e a mai magyar kormány szembenézni ezzel a helyzettel? Képes, ha ugyan a vele részben szemben álló hatalmi elit cinizmusa nem okoz valami taxiblokádszerű meglepetést. **Eörsi István** objektivitásra törekvő írása ezért is jó jel. Persze lehet, ő is csak a maga nevében és magának beszél, akárcsak én.

.enhaj